

IKONSÄLLSKAPET

Rundbrev 21

Januari 2010

Ikonsällskapets styrelse önskar samtliga medlemmar
en god fortsättning på det nya året
och hälsar välkommen till vårterminens aktiviteter!

**Lördagen den 13 februari kl. 14.00 i Högalids församlingssal, Högalids kyrkväg.
T-banestation: Hornstull. I samarbete med Bilda.**

”Den klingande ikonerna”. Under denna rubrik bjuds dels ett föredrag om
rysk-ortodox kyrkosångstradition under tusen år samt, efter paus, Einojuhani Rautavaaras
pianosvit Ikoner (1955).

Vår styrelsemedlem **Paul Nordgren** kommer att ledsaga oss genom rysk kyrkosångstradition
alltifrån de första århundradenas unisona sång, över bl.a. hovtraditionen i Sankt Petersburg och
Bortnianskij till tonsättare som Kastalskij och Rachmaninov. Med talrika musikillustrationer.
Ett unikt tillfälle att lära känna detta rika ämne!

Efter paus kommer pianisten **Dina Bystritskaja** att framföra ett verk av den nu 80-årige
ledande finländske tonsättaren Einojuhani Rautavaara, nämligen hans svit ”Ikonerna”, opus 6.
Detta verk, komponerat 1955, kan kort beskrivas som en motsvarighet till Musorgskijs
”Tavlor på en utställning”, men med utgångspunkt från namngivna ikoner. **Ulf Abel**
kommenterar verket.

I pausen bjuds te/kaffe med bröd. **För icke medlemmar i Ikonsällskapet: entré kr 50:-**

Vårens första programpunkt är för ovanlighetens skull förlagd till en lördagseftermiddag.
Detta för att efterkomma önskemålen från de många medlemmar som bor utanför
Stockholmsområdet, och som här får en möjlighet att närvara och återvända samma dag.
Programmet har med tanke på detta utformats som ett miniseminarium om ortodoxi och
musik. Detta är dessutom inledningen till ett samarbete mellan Ikonsällskapet och
Studieförbundet Bilda.

**Onsdagen den 24 mars kl. 19.00, Stockholms Universitet, hörsal E413 (Hus E, plan 4),
Frescati. T-banestation: Universitetet**

Årsmöte samt, efter förhandlingarna, **samling kring den ryske ikonmålaren Dionisij**,
senmedeltidens främste, död 1508. Vi kommer att se en DVD om denne, som främst
behandlar de betydelsefulla och omfattande freskerna i Ferapontklostret, en av ryskt
ikonmåleris höjdpunkter.

Tisdagen den 20 april kl. 19.00, Stockholms Universitet, hörsal D397 (Hus D, plan 3), Frescati. T-banestation: Universitetet

Med anledning av vårens resa anordnas denna kväll en **Valamoafton**. Elisabeth Löfstrand och Ulf Abel kommer att berätta, presentera litteratur, visa en film från Gamla Valamo inspelad på 1930-talet (ca 20 min) mm. Dessutom serveras Valamo-té och karelska piroger. **OBS! 1: Obligatorisk anmälan senast måndagen 12 april till Elisabeth Löfstrand**, e-post elo@slav.su.se, brevadress Pyrolavägen 20, 181 60 Lidingö. **OBS! 2:** Även medlemmar som **ej** avser att delta i resan är välkomna!

Vårresa till Gamla Valamo

Vårterminen avslutas med den sedvanliga **vårresan**, som alltså detta år har Gamla Valamo kloster i Ladoga som mål. Tidpunkt: avresa 27 maj på eftermiddagen och återkomst 1 juni på morgonen. Reseprogram, pris, information om anmälningstid m.m. följer med detta blad.

Ikonutställningar 2010 – ett urval

- 16 januari – 21 mars: ”Byzans – Europas gyldne rige 330 - 1453”. En utställning om stormakten Bysans och arvet efter den. Ikoner och andra föremål. Rundetaarn, Köpenhamn.

<http://rundetaarn.dk/kalender.htm>

- Till 19 mars: ”Zeitsprung”. Ikonenmuseum Recklinghausen låter ikoner ur samlingarna kontrastera mot 30 moderna bilder och objekt av den nutida tyske konstnären Walter Wittek, 66, som med sin behandling av pannåer och bildyta åstadkommer ikonliknande verk. Ikonenmuseum Recklinghausen, Recklinghausen.

www.kunst-in-recklinghausen.de/1%20Aktuell/.../Pressemitteilung_Wittek.pdf

- Till 13 juni: ”Images Saintes”. Fondation Pierre Giannada, Schweiz, visar 64 ikoner från 1300- till 1700-talet tillhörande Tretjakovgalleriet i Moskva. Tonvikt på ”målare som präglat ikonkonsten, bland andra 1400-talsmästarna Andrej Rubljev och Dionisij. Fondation Pierre Giannada, 1920 Martigny, Schweiz.

www.gianadda.ch/wq_pages/fr/expositions

- 26 februari – 13 juni: ”Byzanz – Pracht und Alltag”. Römisches-Germanisches Zentralmuseum, Mainz, ger med hjälp av 600 inlånade föremål en arkeologisk-konstvetenskaplig presentation av det bysantinska riket från ett modernt vetenskapligt perspektiv. Utställningen fokuserar Bysans’ glansperiod från kejsar Justinianus på 500-talet fram till korsfararnas plundring av Konstantinopel år 1204. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, Bonn.

www.kah-bonn.de/index.htm?ausstellungen/byzanz/index.htm.)

- 3 - 24 maj: "La Sainte Russie". Musée du Louvre visar ikoner från Ryska Museet i Sankt Petersburg. Utställningen är ett led i firandet av "Rysslands år" i Frankrike och är ägnad Rysslands kristna historia, från 800- till 1700-talen. Musée du Louvre. Napoleonsalen under Pyramiden, Paris.

(www.louvre.fr/llv/exposition/detail_exposition.jsp?pageId=1)

K.E.

Ikonostasen som fönster mot himlen

I anslutning till invigningen i december 2009 av Stockholms Finska ortodoxa kyrkas ikonostas höll Ulf Abel en föreläsning med rubriken "Ikonostasens idéhistoria och utveckling". Här följer ett kortare, redigerat utsnitt ur denna.

Metaforen "ikonerna som fönster mot himlen" har nog de flesta mött. Den finns, möjligen för första gången, i Pavel Florenskijs märkliga teologiskt-filosofiska traktat *Ikonostas*, skriven 1922. I boken finner man också en annan, parallell, metafor. Florenskij talar där om den vägg som ikonostasen utgör, en vägg som skiljer två världar. Ikonostasen, skriver han, "öppnar fönster i denna vägg, genom vilkas rutor vi kan skåda vad som ständigt pågår där bakom, på andra sidan, den levande vittnesbörden om Gud".

Det Florenskij utgår ifrån är den höga ikonostas, omfattande fem våningar, som uppstod i Ryssland tidigt på 1400-talet. De första kyrkorna av denna typ var främst Treenighetskatedralen i Sergij av Radonezjs Treenighetskloster, Uspenskijkatedralen i Vladimir och Bebådelsekatedralen i Moskvas Kreml, den plats där Feofan Grek och Andrej Rubljov skall ha mötts i arbete. (Dateringen av denna sistnämnda ikonostas har ånyo börjat diskuteras av forskarna.) Själva huvudelementen till dessa ikonostaserna fanns i stort redan i Bysans, men trots detta skapas här något helt nytt och eget. Hur kommer sig detta?

Delar av svaret ligger i det faktum att här fanns en stark, enad vilja hos både den världsliga och den andliga ledningen att manifesteras Moskva som det tredje Rom. Här fanns vidare en kvardröjande hesychasm, liksom ett speciellt rysk-ortodox estetiskt tänkande, det "skönhetsarv" som den rysk-amerikanske teologen John Meyendorff talar om. Ikonostasen når här estetiskt men också rent bokstavligt sin absoluta höjdpunkt. Högre kan den inte komma!

Den märkliga manifestation, både teologiskt och estetiskt, som ikonostasen utgör är, för att citera den framstående amerikanske slavisten James Billington, "Rysslands mest utpräglade bidrag till ikonens användning". De mäktiga kyrkorum det här gäller var alla rikligt försedda med fasta ikoner, d.v.s. fresker, runt väggarna, i absiden och på pelarna. Bilder som speglar ett genomtänkt system, från centralkupolens Kristusbild ner till golvnivåns krigarhelgon. Allt enligt den hierarkiska ordning som antas vara paradiset.

Denna nya, höga ikonostas blir en sammanfattning av väggbildernas budskap, som gudstjänstbesökaren nu också ständigt har för ögonen. Det centralaste motivet, Deesisraden, med sitt budskap om förlåtelse och nåd inför yttersta domen, har märkligt nog ingen central plats bland kyrkans fresker. Att den dock verkligen är ikonostasens centrum stöds av det faktum att denna rad är den som ges störst utrymme. I de stora ikonostaserna kan Deesisikonerna bli över två meter höga. Ett talande exempel på värdeperspektiv! Enligt

ikonteologin är de heliga gestalterna närvarande i sina avbilder, i kraft av likheten. Det innebär att församlingen inte bara firar liturgin med den heliga hierarkin för sina ögon, utan också med dessa närvarande i rummet. I och med ikonostasen sjunger man gemensamt Guds lov.

U.A.

Apropå: Den klingande ikonerna (13 februari)

Nutida tonsättare med och utan ortodox anknytning skriver spännande musik inspirerad av ortodox tradition. Här ett mycket litet urval.

Mest känd bland de nu levande är kanske den produktive esten och ”tintinabulisten” **Arvo Pärt** som ägnar sig åt både ortodoxa och katolska teman (bl.a. mässor). Han finns i en mängd inspelningar, till exempel i samlingsvolymen NAXOS 8.503199. 1998 dog tysk-judisk-volगतyske **Alfred Schnittke** som kallade sig polystilist. Vid sidan om hans instrumentalmusik finns det mäktiga körverket *Botgöringssånger* från 1998, baserat på texter av den armeniske munken Gregor av Narek från 900-talet. En fin inspelning är den med Radiokören under Tönu Kaljuste från 1999 (ECM 1583).

Engelsmannen **John Taverner**, född 1944, har gått en lång väg, från sin frikyrkliga bakgrund via en mångårig tillhörighet till rysk-ortodoxa kyrkan till dagens orientering hän emot ”philosophia perennis” och Frithiof Schuons inklusivism. Bland hans talrika verk finns *The Protecting Veil*, *Ikon of the Nativity* och *The Akathist of Thanksgiving*, den sistnämnda skriven till 1000-årsfirandet av Rysslands kristnande. Hans verk finns inspelade på ett flertal märken. Ukrainaren **Valentin Silvestrov**, född 1937, gick som avantgardist tidigt emot sovjetkonstens officiella smak. Med sin förkärlek för skönhet och transcendens är han kanske lika obekvämt i det postmodernistiska etablissemanget. Hans *Sacred Works*, ett urval delvis liturgiska men alltid andliga körverk, finns nyligen inspelade av Kievs kammarkör under Mykola Hobbych (ECM 2117).

I Finland har **Einojuhani Rautavaara** (hans *Ikoner* op. 6 får vi höra den 13 februari) skrivit en *Vigilia* för blandad kör och solister, inspelad 1998 på en lovordad CD med Finska radions kammarkör och solister under Timo Nuoranne (Ondine ODE 910-2). Hans unge landsman **Mikko Sidoroff** (född 1985) svarar för en nyskriven *Panihida* (minnesgudstjänst för de hädangångna) där han lyckas förena det klassiska ortodoxa tonspråket med en modern form. Den har spelats in 2006 med finska solister och kammarkören Chrysostomos under kompositörens ledning (Alba NCD 30).

K.E.

Det är nu dags att betala den sedvanliga årsavgiften,
kr 200:-/person. Pg 1210533-4

IKONSÄLLSKAPET

c/o Ulf Abel, Oxundavägen 42, 19446 Upplands Väsby, tel 08-590 32 056, ulf.abel@tele2.se
Rundbrevsredaktör: Kaj Engelhart. Mail: kajcaritas@hotmail.com